

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра соціальних структур та соціальних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДОЇ УСПІШНОЇ СІМ'Ї В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ»

Спеціальність: 054 «Соціологія»
Освітня програма: «Соціальні технології»
Освітній ступінь: бакалавр
Кваліфікація: бакалавр соціології

Виконавець:

Стасюк Анна Володимирівни
студентка 4 курсу

Науковий керівник:

Кузьменко Тетяна Миколаївна,
кандидат соціологічних наук, доцент

Бакалаврська робота допущена до захисту

рішенням кафедри соціальних структур та соціальних відносин

Протокол № _____ від « ____ » _____ 2020 р.

В.о. зав. кафедри _____ проф.. Куценко О.Д.

Київ 2020

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Зміст

Розділ 1. Молода успішна сім'я в сучасному суспільстві: теоретичні засади дослідження	7
1.1. Соціологічні підходи до трактування поняття сім'ї та молоді сім'ї	7
1.2. Поняття, сутнісні характеристики молоді, успішної сім'ї	11
Висновок до розділу	16
Розділ 2. Теоретичні засади вивчення ціннісних орієнтацій та характеристики ціннісних орієнтацій молодих успішних українських сімей	18
2.1. Ціннісні орієнтації молодих українських сімей	18
2.2. Успішна сім'я та її цінності для молодих сімей	21
Висновок	34
Розділ 3. Ціннісні орієнтації молодих успішних сімей стосовно шлюбно-сімейних відносин	36
3.1 Ціннісні орієнтації в концепції Бурової С.Н	36
3.2. Молода успішна сім'я, ціннісні орієнтації, результати власного дослідження	40
Список використаних джерел:	47
Додатки	51

ВСТУП

Зміни, які відбуваються в нашому суспільстві, сильно вплинули на соціум. Це пов'язано із політичними змінами, економічними, соціальними, безліч конкретних історичних, соціально-психологічних, соціокультурних факторів, що викликають у молодій сім'ї глибокі зміни.

Сім'я – один із найбільш консервативних соціальних інститутів, вона опирається змінам. У категорії сімей, які потребують особливої допомоги, на перше місце зазначається молода сім'я. Знадобилося чимало зусиль і часу, щоб в сучасному суспільстві утвердився сам термін «молода сім'я». Це не означає, що сформувався якийсь особливий тип сім'ї. Її проблеми входять складовою частиною в коло проблем сучасної сім'ї. Тому ставлення до молоді сім'ї визначається тією соціальною політикою, яка проводиться щодо інституту сім'ї в цілому.

Сім'я відновлює духовні і фізичні сили людини, заряджає її енергією для активної участі в суспільному житті. В ній відбувається не тільки фізичне народження людини, але і первинна соціалізація і виховання, духовне дозрівання особистості, яке в подальшому впливає на все життя особистості.

Проблеми молоді сім'ї – це, насправді, цілий комплекс психологічних, соціологічних, економічних, юридичних проблем тощо. Вибір життєвого шляху, придбання професії, підвищення кваліфікації, пошук улюбленої роботи і т.д. – все це загальна спрямованість сучасної молоді, що є дуже актуальним питанням сьогодення. А ціннісні орієнтації - базова основа, для подальшого успішного будівництва особистості «себе» та майбутньої родини.

Інтерес до цієї проблеми пов'язаний з проявом кризових тенденцій у функціонуванні сучасної молоді сім'ї, яка охоплює всі сфери її життя. Дана криза є проблемою, оскільки інститут сім'ї перестає належним чином виконувати ті основні функції, які виконувалися раніше. Але хоча деякі

говорять про занепад інституту, інші - що ці процеси вказують на трансформацію зразків сімейного життя, тому вимагають серйозних досліджень, як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях.

Успішність сім'ї залежить від багатьох факторів, але основою відносин у сім'ї завжди буде залишатись почуття любові, як вищий рівень емоційно позитивного ставлення людини до людини. Відносини, побудовані на основі почуття любові, характеризує висока вибірковість, глибока зануреність їх суб'єктів, контакт між ними на всіх рівнях (психофізіологічному, психологічному, та фізичному). Але зі всіма вище перерахованими змінами, та трансформаціями інституту сім'ї, всі ці фактори вплинули на можливості сталого розвитку молодій сім'ї і актуалізували необхідність пошуку механізму її стабільного функціонування.

Таким чином **об'єктом** дослідження є молода сім'я у сучасному українському суспільстві. **Предмет** дослідження: ціннісні орієнтації щодо сім'ї у представників молодій успішній сім'ї у сучасному українському суспільстві.

Проблема: недостатнє висвітлення теми ціннісних орієнтацій молодих успішних сімей у сучасному українському суспільстві. **Мета:** описати особливості і охарактеризувати основні ціннісні орієнтації молодій, успішній українській сім'ї. Для досягнення мети в дану роботу входять такі **завдання** як:

- розкрити поняття, сутнісні характеристики сім'ї та молодій, успішній сім'ї
- описати зміст поняття ціннісних орієнтацій та цінностей, їх типів, формування та змін.
- охарактеризувати ціннісні орієнтації молодих сімей та орієнтації щодо сім'ї в Україні на основі вже проведених досліджень.

- з'ясувати, використовуючи метод глибинного інтерв'ю, які цінності (щодо сім'ї) притаманні молодій успішній сім'ї в Україні.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, та додатку.

Обґрунтування методу: Для проведення дослідження було застосовано метод глибинного інтерв'ю. Персональне спілкування з респондентом, а також можливість ставити уточнюючі запитання є особливо корисними в отриманні інформації про нюанси особистого досвіду та сприйняття.

Обґрунтування вибірки: У дослідженні було застосовано цілеспрямовану вибірку з 18 респондентів, сформовану за ознаками статі, статусу сім'ї, та наявності дітей. Порівну було відібрано респондентів двох статей, 9 жінок, та 9 чоловіків. Вік респондентів (18-35 років). Вибірку склали респонденти із міста Київ. 9 респондентів склали вибірку з наявністю дітей, та 9 без них. Статус сім'ї був поділений порівну на розлучених та одружених.

Розділ 1. Молода успішна сім'я в сучасному суспільстві: теоретичні засади дослідження

1.1. Соціологічні підходи до трактування поняття сім'ї та молоді сім'ї

Існує багато трактувань, щодо визначення багатогранного поняття сім'ї та її складових. Сім'я виникла та укріпилася під час розвитку та формування суспільства. Найбільш ранньою формою шлюбно-сімейних відносин був груповий шлюб. З плином часу відбуваються трансформації в сімейно-шлюбних інститутах, але основне значення сім'ї залишається незмінним. Схожі пояснення та розкриття поняття сім'ї можна прослідкувати в працях різних авторів.

За Смелзером Н.: «Сім'єю називається засноване на кровній спорідненості, шлюбі чи усиновленні об'єднання людей, пов'язаних спільністю побуту та взаємною відповідальністю за виховання дітей; члени родини часто живуть в одному будинку» [27]. Сім'я – це не лише первинна самореалізація, але і становлення дитини у всіх сферах особистістю. Це і першочергове пізнання світу, культури людей, і беззаперечне утвердження великого досвіду попередніх поколінь, передача традицій та знань, духовне вкладання тощо. У радянській соціології найбільш популярне визначення сім'ї належить А.Г. Харчеву. Сім'ю він визначає як історично-конкретну систему взаємовідносин між подружжям, між батьками і дітьми, які пов'язані шлюбними або батьківськими відносинами, а також спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю. [30]

У своїй роботі Гурко Т.А. «Теоретичні підходи до вивчення трансформацій інституту сім'ї» описує 4 підходи: Інституційний підхід (ІП) широко представлений в роботах класиків зарубіжної та російської соціології сім'ї. Класичний ІП розширюється за рахунок робіт представників нового інституційного підходу (НІП). У підході деінституціалізації, не інституціональному (НІ) основний акцент ставиться на зростанні

індивідуальних потреб, «сім'я» - це «чисті відносини». Підхід диверсифікації, постінституціональний (ПП), поряд з іншими позначався і автором даної статті в середині 1990-х рр., представляється найбільш конструктивним для аналізу трансформації сім'ї. На основі різних статистичних джерел показана диверсифікація сімейного інституту, поширення нових сімейних структур у багатьох країнах світу. Саме підхід диверсифікації, постінституціональний (ПП), представляється найбільш конструктивним для оцінки темпів змін, що відбуваються. У більшості країн світу збільшується частка сожителств і партнерств; зведених, бінуклеарних сімей; сімей з одним батьком, включаючи батьківські; поширюються міждержавні і одностатеві сім'ї, прийомні сім'ї і т.д. [11].

Охарактеризоване поняття сучасної сім'ї можна зустріти у навчальному посібнику з соціології Кузьменко Т. М.: «Група, об'єднана міцними — зв'язками почуттів, із характерним високим рівнем приватності домашнього життя, де головна увага приділяється вихованню дітей. Відбувається зростання ролі афективного індивідуалізму, формування шлюбного зв'язку на основі персонального вибору, скріпленого сексуальним потягом та романтичним коханням» [18]. Також на базі аналізу можна виділити кілька найголовніших характерних ознак сім'ї: шлюбний зв'язок або кровна спорідненість у більш широкому сенсі, спільне життя під одним дахом і побут, та наявність сімейного бюджету. Саме наявність цих факторів відносить малі соціальні групи до сімейних інститутів.

Форми сім'ї змінюються від одного типу суспільства до іншого, від однієї епохи до другої. Крім того, культурні норми визначають кількість подружніх індивідів в одному шлюбі, правила вибору шлюбних партнерів, роль глави сімейства, права і обов'язки родичів, місце поселення і генеалогію.

Визначення молодого сім'ї трактується різнобічно. Розглядається молода сім'я з точки зору віку людей, які знаходяться у відносинах, у тривалості стосунків

тощо. Кузьменко Т. М. висловлюється з цього приводу, таким чином: «Молода сім'я - це сім'я, яка зустрілась з першими для них перешкодами. В сім'ї, яка чекає дитину, помітно зміцнюється подружжя: дружина не залишається без уваги, з'являється турботливе ставлення один до одного.» [18]. Вік чоловіка та жінки у молодій сім'ї не перевищує 35 років. Серед усього населення, яке бере шлюб, 80% – це шлюби молодих у віці до 35 років.

Сім'я також виступає як соціальний інститут і як мала група. Це обумовлює її залежність й, водночас, її як безпосередній, так і прихований вплив від соціальних, політичних, економічних і релігійних відносин, але також вона відносно самостійна. Сім'я як соціальний інститут виникла з того моменту, коли почало формуватися суспільство. Формування сім'ї відбувається шляхом використання ціннісно-нормативних регуляторів, а саме вибір партнера, залицяння, цінності, норми поведінки. За допомогою всього цього формуються відносини між чоловіком і жінкою, тим самим вони встановлюють свої подружні, батьківські та інші права і обов'язки.

Одним з видів сімей є молода сім'я. Її вивчення як окремої категорії почалося порівняно недавно.

Молода сім'я - це сім'я в перші 3 роки після укладення шлюбу (у разі народження дітей - без обмеження тривалості шлюбу) за умови, що жоден з подружжя не досяг 35-річного віку. Шлюб обов'язково у кожного з подружжя повинен бути першим. [7] Можна відзначити, що молода сім'я формується між людьми молодого віку, які ще не відбулися в суспільстві, тим самим це доводить, що така родина більше знаходиться під впливом зовнішніх умов. Молоді сім'ї також поділяються на благополучні та сім'ї соціального ризику. До групи молодих сімей соціального ризику входять студентські сім'ї, неповнолітні сім'ї і т. д. оскільки, вони є найменш стійкими та найбільш чутливими до різких соціальних змін.

Універсальність сім'ї як інституту розкривається в понятті «функції сім'ї».

Говорячи про функції сім'ї, слід пам'ятати, що мова йде про соціальні результати життєдіяльності мільйонів сімей, які виявляються на рівні суспільства, мають загальнозначущі наслідки і характеризують роль сім'ї як соціального інституту серед інших інститутів суспільства. Щоб відрізнити сім'ю від інших інститутів, слід детальніше розглянути її функції. Не існує головних та другорядних функцій, бо вони всі є нероздільними складовими єдиного цілого. Але можна розглянути найбільш характерні із них. Згідно Харчеву А. Г., виділяють специфічні та неспецифічні.

- Специфічні — відображають саме сутність сім'ї як окремого соціального явища.

- Неспецифічні — виникають у відповідь на пануючі запити навколишньої дійсності, що диктує певні моделі поведінки згідно історичним обставинам.

Специфічні функції залишаються незмінними в незалежності від соціальних змін та включають у себе репродуктивну, екзистенційну та соціалізаційну функції.

Репродуктивна полягає у народженні дітей. Чоловік і дружина беруть на себе відповідальність за їх життя, економічний добробут і виховання.

Екзистенційна — у наданні необхідних умов для зростання.

Соціалізаційна — у належному вихованні. Мінімальну економічну соціальну виплату сьогодні може надати держава чи громадські організації. Але первинне виховання (первинну соціалізацію) крім батьків не зможе дати ніхто.

Природне відтворення населення можливо тільки за існування індивідуальної мотивації людей до створення сім'ї та народження дітей. Це дуже важливий нюанс, який визначає стабільність самоорганізації населення, завдяки якому можливе постійне відтворення населення та поява нових

поколінь. Складно уявити соціум, побудований на насильному контролі народжуваності, бо відсутність індивідуального бажання в створенні шлюбу і подальшого розвитку призводить до спотворення самого поняття сім'ї.

Неспецифічні функції — різні для кожного історичного періоду, бо якщо взяти для порівняння декілька історичних етапів, можна прослідкувати, як трансформуються, розширюються або взаємозмінюються моделі мікроклімату сімейного життя, основні поняття передачі власності, типовий розподіл та використання вільного часу, принципи домогосподарства, методи піклування про здоров'я і т.д.

Сім'я, як і будь-який інший соціальний інститут, скріплюється системою влади. Розрізняють три типи владних структур:

- Патріархальна сім'я (де влада належить чоловікові).
- Матріархальна сім'я (де влада належить дружині).
- Егалітарна сім'я (де влада рівномірно розподіляється між чоловіком і дружиною).

Щирі, поважні відносини встановлюються, як правило, лише в сім'ях, де відносини будуються по типу егалітарності. Такі відносини відрізняються взаємною тактовністю, ввічливістю, витримкою, вмінням поступатися, вчасно вийти з конфлікту і з гідністю переносити негаразди.

1.2. Поняття, сутнісні характеристики молоді, успішної сім'ї

Поняття успішної сім'ї можна розглядати за допомогою різних критеріїв: внутрішньо-особистісних, статусних, тривалістю шлюбних відносин тощо. Як ми знаємо, висока стабільність шлюбу не завжди характеризується високим рівнем задоволеності шлюбом. А успіх - це не завжди стабільність. Наприклад, для традиційних сімей цілком звичайний стабільний шлюб при повній незадоволеності подружжя своїми відносинами, а в сучасній сім'ї подібна

незадоволеність може призвести до розриву навіть при наявності дітей [26]. Тому, поняття успішності можна розглядати через призму стабільності у тривалості відносин сім'ї, але не тільки. Існує проблема у дослідженні цього явища, адже у багатьох науковців відсутнє чітке позначення понять, термінологія, що використовується, розмита (одне й теж саме явище має різноманітні назви). Наприклад, говорячи про якість шлюбу, психологи та соціологи звертаються до понять "успішність", "стабільність", "гармонійність", "благополуччя", "зрілість", "психологічне здоров'я", "задоволеність шлюбом" та інші. При цьому маються на увазі тотожні характеристики. Чіткі критерії диференціації відсутні. Часто благополуччя шлюбу, успішність та суб'єктивна задоволеність подружжя розглядаються як тотожні [16].

Шлюб можна розділити на щасливий і нещасливий. Одна з головних рис, яка визначає благополуччя пари - емоційна стабільність, тобто низька конфліктність, також можна виділити такі характеристики, як: впевненість у довірливості, вміння виражати свої думки та почуття та щирість. У нещасливих шлюбах у подружжя виникають емоційна неврівноваженість, яка згодом може перерости в хронічні конфлікти, також надмірна критичність до інших, прагнення до лідерства, домінування, відчуженість, підозрілість, недовірливість, скупість у вираженні почуттів, думок, планів.

Саме від цих складових можна виявити закономірність шлюбно-сімейних відносин та побачити перспективу розвитку сім'ї. Такі прогнози можна розділити на два критерії: позитивні та негативні.

- Позитивні прогнози для перспективи шлюбних відносин мають місце при подібності таких якостей у характері обох партнерів, як комунікабельність, довірливість, самостійність та терплячість.

- Негативні прогнози можна побачити при наявності таких якостей у обох партнерів, як: домінантність, емоційна скупість, критичність, замкненість, неврівноваженість.

Поняття «індивідуальної свободи» в молодих сім'ях все частіше можна зустріти. Це пов'язано з тим, що українці, переслідуючи та втілюючи європейський приклад згуртованості сім'ї намагаються об'єднати в нашому суспільстві нові риси із збереженням українських традицій.

Поняття свободи можна описати як чинник запобігання конфліктам в сім'ї, проте свобода повинна бути усвідомленою необхідністю. У сім'ї має бути особиста свобода, яка може й повинна поширюватися на кожного члена сім'ї, вона може проявлятися в таких критеріях:

- кожен член сім'ї повинен мати свій життєвий простір;
- кожен член сім'ї мусить пам'ятати про необхідність поважати простір іншого;
- кожен член сім'ї впливає на оточуючих і сам перебуває під їхнім впливом;
- кожен член сім'ї повинен не ухилятися від сімейного впливу, а навчатися керувати ним;
- кожен член сім'ї має виконувати певну роль/ функцію у сім'ї, інакше сім'я розпадається.

Розберемо декілька трактувань, щодо успішності та благополуччя сімей. Ю. Б. Альошина під час дослідження подружніх відносин керується поняттям задоволеності шлюбом, яке трактує як суб'єктивну оцінку, ставлення подружжя до власного шлюбу [1]. Закордонні вчені використовують визначення успішності шлюбу У. Берра: успіх подружжя оцінюється ступенем того, наскільки в ньому досягається встановлені індивідами мети шлюбу. М.С. Мацковський, говорячи про успішність шлюбу, виділяє наступні її

компоненти: характер і ступінь виконання соціальних та індивідуальних функцій; ступінь задоволеності подружжя відносинами; ступінь стабільності шлюбу (суб'єктивна оцінка ймовірності розлучення); ступінь й характер впливу родини на розвиток особистості кожного її члена [21]. Трофімова Ю. В., яка обґрунтовує розуміння родини як системи, що самоорганізується, робить акцент на значимості узгодженості цінностей подружжя [29].

Бурова зазначає, що неблагополучні сім'ї (не придбання зручностей та благ) сім'ї здатне розглядатись крізь призму неуспішності домашніх взаємин (ні як не результат успіху через відсутність зручностей). Благополучність шлюбно-сімейних взаємин визначається по 2 критеріям: об'єктивна та суб'єктивна. Об'єктивна означає благополучне виконання соціальних функцій, які соціально потрібні та гарантують стійкий розвиток суспільства. Головними з них вважаються:

- репродуктивна функція (В родині має народжуватися стільки дітей, скільки забезпечує хоча б просте відтворення населення);
- виховна / соціалізаційна функція (діти зобов'язані бути виховані / соціалізовані таким чином, що як правило передбачається близько визначенням «добре освічена дитина»);
- фінансова (члени сім'ї повинні мати можливість отримувати (дохід і / або необхідні ресурси з метою задоволення всіх своїх базисних потреб, та нормальні житлові умови);
- рекреаційна (члени сім'ї повинні мати можливість розвивати свою особистість, відновлювати фізичні і моральні сили, що запобігає дезінтеграцію особистості)

Суб'єктивний критерій благополуччя сім'ї має на увазі їх індивідуальну позитивну оцінку членами сім'ї. З такої точки зору успішними ці відносини

можуть вважатися тоді, коли члени сім'ї задоволені життям в родині, відчувають щастя, радість, любов один до одного, інші позитивні емоції. Безпосереднє спілкування, інтимність, спільна діяльність в ім'я досягнення загальної мети, емоційність, спільне проживання - це ті характеристики, які притаманні сім'ї як малої соціально-психологічної групі, що живе за своїми правилами. [4].

Цікаво зазначити, що стан сім'ї залежить від суспільних процесів. Але і суспільство залежить від сім'ї. Одним з об'єктивних чинників, що впливають на стан сім'ї, виступає зміна її структури, тенденція до «атомізації». З одного боку ми бачимо зміни направлені на особистісну цінність та стрімке зростання бути незалежним в сучасному світу, де діти стають частинами сім'ї як підтвердження соціальної і статевої повноцінності, стає більш не "модно" мати багатодітну родину та економічний фактор більш не грає найважливішу роль. Але, з іншого боку, функції сім'ї, її складові елементи втратили свою ефективність та накладаються на кількість розлучень. Розлучення вказують на те, що велика кількість подружніх пар не можуть підтримувати сприятливі відносини, не можуть жити разом, навіть тоді, коли у них є спільні неповнолітні діти. [5].

Сім'я і професійна діяльність довгий час перебували і до сих пір знаходяться як би в опозиції. У жінки дилема: сім'я або кар'єра? Ці цінності конкурують між собою, змушуючи робити вибір. Але з'являються соціальні ініціативи і створюється позитивний досвід по успішному поєднанню діяльності в сім'ї і в професії. Міжнародний експерт з гендерних питань з Швеції Тіна Бруно курирує проект ParentsSmart-компаній, яка довела, що можна успішно поєднувати інтереси сім'ї та компанії. Батьківство можна використовувати як величезний досвід менеджменту, а професійне і сімейне життя можуть бути гармонійними і збалансованими сферами активності. В таких умовах ми

можемо говорити про нові соціальні технології, які дозволяють зміцнювати сім'ю і домагатися процвітання компаній.

Висновок до розділу

Отже, на основі всього вище вказаного, можна зробити висновок, з плином часу відбуваються трансформації в сімейно-шлюбних інститутах, але основне значення сім'ї залишається незмінним. Сім'я — це один з механізмів самоорганізації суспільства, з роботою якого пов'язаний цілий ряд загальнолюдських цінностей, які визначають характер відносин особистості з навколишньою дійсністю. Також сім'я - це соціальний інститут який заснований на шлюбі і кровній спорідненості, де її члени пов'язані спільністю побуту та взаємною відповідальністю. До основних характеристик сімей можна віднести наступні: шлюбний зв'язок або кровна спорідненість у більш широкому сенсі, спільне життя під одним дахом і побут, наявність сімейного бюджету. Саме наявність цих факторів відносить малі соціальні групи до сімейних інститутів. Можна також виділити основні функції сім'ї: специфічні та неспецифічні (за Харчевим А.Г.), де специфічні залишаються незмінними в незалежності від соціальних змін, а неспецифічні – відрізняються для кожного історичного періоду.

Молода ж сім'я має деякі характерні відмінності основними з яких є: це сім'я в перші 3 роки після укладення шлюбу або до народження дітей (за умови, що пройшло менше 3 років); жоден з подружжя не досяг 35-річного віку; шлюб у кожного з подружжя повинен бути першим. Молода сім'я також стикається з комплексом сьогоденних проблем, які впливають на психологічний стан сім'ї. Одні з основних проблем, можуть слугувати вибір життєвого шляху, придбання професії, підвищення кваліфікації, пошук улюбленої роботи і тощо.

Щодо успішності подружжя, саме поняття «успіх» має комплексний характер, та визначається за різними критеріями, деякі з них- успіх подружжя

оцінюється ступенем того, наскільки в ньому досягається встановлені індивідами мети шлюбу. Поняття індивідуальної свободи можна розглянути як чинник запобігання конфліктам в сім'ї, що призводить до гармонізації шлюбно-сімейних відносин, при умові, коли свобода повинна бути усвідомленою необхідністю. Успішність сімейних відносин можна також розглядати як систему, що самоорганізується, акцент на значимості узгодженості цінностей подружжя.

Розділ 2. Теоретичні засади вивчення ціннісних орієнтацій та характеристики ціннісних орієнтацій молодих успішних українських сімей

2.1. Ціннісні орієнтації молодих українських сімей

Проблема цінностей розглядається багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими. Наприклад, Вебер М. у цінностях виділяв мотиви соціальної дії. У рамках структурного функціоналізму Парсонс Т. вважав цінності одним із найважливіших компонентів будь-якої соціальної системи. Згідно Парсонсу, цінності — це реальне уявлення бажаного типу соціальної системи, яка забезпечує функціонування, збереження і відтворення культурних взірців системи. Цінності індивіда утворюють систему його ціннісних орієнтацій, тобто систему найважливіших якостей особистості.

Звертаючись до праці А. Ручки та М. Наумової «Цінності і типи ціннісної ідентифікації в сучасному соціумі» можна стверджувати, що ієрархія екзистенціальних цінностей вибудовується завдяки певним вподобанням та преференціям людини. Саме таким чином визначаються ціннісні пріоритети людей, які так чи інакше мають прояв у рішеннях, виборах і реальних діях. [24]. Також у своїй роботі вони акцентують увагу на історичних складових, які відображаються у сьогоденних реаліях.

Вважається, що поняття “цінності” вперше було введено Кантом І. в роботі «Критика чистого розуму». Філософ протиставляв сферу моралі (свободи) сфері природи (потреби) і розвивав вигляд «належного світу» (світу цінностей і норм) в протиставлення «світу суцього» (світу речей і буття) [14].

Плануючи своє майбутнє, намічаючи конкретні події — плани і цілі, людина відштовхується насамперед від певної ієрархії цінностей в його свідомості. Орієнтуючись в широкому спектрі соціальних цінностей, індивід вибирає ті з них, які найбільш тісно пов'язані з його домінуючими потребами. Предмети

цих потреб, будучи усвідомленими особистістю, стають її провідними життєвими цінностями. Вибіркова спрямованість на ці цінності відображається в ієрархії ціннісних орієнтацій особистості. Ціннісні орієнтації не мають тієї визначеності, яка властива сформованим на належному рівні цілям і планам. Завдяки цьому вони виконують більш гнучку регулятивну функцію. Їх предмет — певна сфера життєдіяльності, траєкторія поведінки, розрахована на період часу, який заздалегідь важко встановити для безпосередньої реалізації очікувань, відповідних ієрархії цінностей [8].

Ціннісні орієнтації можна охарактеризувати як важливі складові внутрішнього світу людини, які базуються на життєвому досвіді, сукупності вражень і процесу відмежування важливого від незначного, несуттєвого [9]. У свою чергу є ієрархія в системі цінностей. Вершину її становить «життєвий ідеал» — соціально-політичний і моральний образ бажаного майбутнього. Ціннісні орієнтації так чи інакше узгоджуються з ідеалом, формуючи власну ієрархію життєвих цілей, більш віддалених щодо близьких і найближчих, і так само цінностей-засобів, або уявлень про норми поведінки, які людина розглядає як еталон [32].

Стабільність та успішність шлюбу можна також відстежити від частоти конфліктів, які панують в сім'ї. Систематичні зіткнення з часом переростають в хронічні сварки, де зростає емоційна напруга, яка має несприятливу перспективу збереження сім'ї. Для того, щоб непорозуміння не переростали в конфлікт, треба з'ясувати питання про умови стабільності подружніх відносин.

До основних можна виділити такі:

- взаєморозуміння, яке посідає перше місце. Навички взаєморозуміння виробляються, наприклад, за допомогою ігрових методів активного спілкування для молодят.
- фізіологічна; ділова (спрацьованість);

- психоемоційна (зацікавленість один одним, співпереживання);
- Інтелектуальна (спроможність підтримувати розмову у різних сферах соціального життя)
- сексуальна (відповідність очікувань партнера та спроможність задовільнити ці потреби)
- ціннісно-орієнтаційна; (однакова направленість ціннісних орієнтацій)
- функціонально-рольова; (порозуміння в розподіленні функціональних ролей сім'ї)
- зацікавленість один одним; (прояв інтересу),
- привабливість (симпатія), впливає на сприймання партнера у напрямку перебільшеної оцінки позитивних і недооцінки негативних його рис.

Лапін Н. І. виділяє три основні форми ціннісних відносин, що утворюють ієрархію:

1) Система найстійкіших і узагальнених ціннісних відносин, які виступають в якості «стрижневих» ціннісних еталонів особистості, відповідальних за формування загальної спрямованості соціальної життєдіяльності в цілому.

2) Ціннісні еталони, що опосередковують поведінку в окремих сферах життєдіяльності.

3) Сукупність ідеалів, що реалізуються в строго однотипних умовах [19].

В якості форм існування цінностей Леонтьєв Д. А. виділяє три основних:

1) Соціальні ідеали.

2) Предметно втілені цінності.

3) Особистісні цінності.

Соціальні ідеали — це цінності, вироблені суспільною свідомістю і присутні в ньому як узагальнені уявлення про досконалість у тій чи іншій сфері суспільного життя.

Предметно втілені цінності є формами існування цінностей, що існують у вигляді матеріальної і духовної культури людства. Ціннісні ідеали можуть бути реалізовані лише за допомогою людської діяльності, втілюючись або за допомогою праці, тобто самого процесу діяльності, або за допомогою виробництва, створення продукту діяльності.

Особистісні цінності є складовими внутрішнього світу особистості, вони задають спрямованість створювати навколишню дійсність відповідно до ідеалу, обраного індивідом. Причому особистісна цінність має «дієву силу», виступає як мотивуючий фактор незалежно від її усвідомлення суб'єктом [20].

2.2. Успішна сім'я та її цінності для молодих сімей

Формування ціннісних орієнтацій молодій сім'ї є складовою частиною процесу її соціалізації в сучасному суспільстві. Саме поняття "орієнтація" виникло у фізіології, яка вивчає орієнтовну діяльність людей в якості основного засобу людського виживання в соціокультурних умовах. Поняття "орієнтовний рефлекс" вперше був введений Павловим І. П., який охарактеризував дане явище як сукупність дій індивіда, спрямованих на орієнтацію в ситуації. За допомогою орієнтації індивід виробляє вибір соціально значущих об'єктів, які в результаті оцінки їх корисності, важливості для нього отримують статус "цінності".

Марія Крисан у своєму дослідженні говорить про те, що таке успішність шлюбно - сімейних відносин, це «Сім'ї, які є міцними, згуртованими, ласкавими та взаємно оцінюючими, і в яких члени родини спілкуються між собою часто та плідно. Це сім'ї, які виховують дітей, які самі формують успішні сім'ї» [33]. Вона наголошує свою увагу на тому, що успішні шлюбно-сімейні відносини, це не обов'язково сім'ї, які без проблем. У них виникають різного роду проблеми. Але вони пристосовані і здатні конструктивно вирішувати кризи. М. Крисан та інші дослідники розробили переліки

структурних та поведінкових ознак, що характеризують успішні сім'ї. Серед них найголовніші:

- спілкування
- заохочення людей
- висловлення вдячності
- прихильність до сім'ї
- релігійна / духовна спрямованість
- соціальна зв'язаність
- вміння адаптуватися
- чіткі ролі
- час разом [33].

У своїй роботі, вона також порівнює пристосованість з гнучкістю, яку вона характеризує як здатність сімейної системи змінювати структуру влади, ролі та правила всередині сім'ї. Зазначає, що змінюються здорові сім'ї; нездорові сім'ї залишаються застряглими. Дослідники відзначають, що здатність до адаптації залежить від ряду інших характеристик, характерних для міцних сімей, таких як ефективне спілкування, афективна участь, зовнішні ресурси тощо. Крім того, дві інші характеристики сильних сімей (соціальна зв'язність та чітке визначення ролей) тісно пов'язані з цим виміром пристосованості.

Бубнова С. С. виділяє чотири фактори, що обумовлюють розвиток системи ціннісних орієнтацій:

- 1) Культурний досвід.
- 2) Моральні принципи.
- 3) Особистий досвід.
- 4) Атмосфера сімейних дитячо-батьківських відносин.

Всі ці фактори вторинні по відношенню до соціального фактору, оскільки ціннісні орієнтації можуть змінюватися кардинальним чином в процесі виховання і соціалізації людини [3].

Культурний досвід. Ціннісні уявлення виникають завдяки культурі. Вони дозволяють регулювати індивідуальне і соціальне самовираження людини та допомагають самовизначатися у світі у процесі встановлення та вирішення завдань на особистому, пізнавальному та практичному рівнях. Культура переносить на інший рівень світосприйняття, що не сфокусований на окремій людині, володіючи більшою осмисленістю та впорядкованістю. Людський шлях розпочинається зі входження у світ культури, який вміщає у себе нескінченний запас загальнолюдського досвіду, який накопичується і фіксується протягом існування людства, та є джерелом готових зразків та способів вирішення індивідуальних задач. Культурне ціле є саме підґрунтям для розвитку людської свідомості.

Принципи моралі. З плином часу історія моральної свідомості потребувала більшого, ніж усвідомлення моральних норм та ідеалів. Таким чином, в процесі розвитку викристалізувався “посібник” для людини, в якому закладено ряд моральних принципів. Вони включають у себе основне поняття про загальноприйняті норми поведінки та “інструкції” по найбільш вдалому виборі правила в певних умовах. Принципи моралі направляють людину, підтримуючи суспільну дисципліну та допомагають організувати цільний тип поведінки та життєву траєкторію рішень.

Особистий досвід. Має найбільш сильний вплив на орієнтири людини в системі цінностей. Зріла людина володіє більш стійкими уявленнями ніж підростаюча дитина, бо вони підкріплені особистим досвідом, який має для певного індивіда важливий сенс. Здатність оцінювати твердження виникає шляхом накопичення досвіду та користування ним (бо вчення найчастіше виникає через власні помилки).

Атмосфера сімейних дитячо-батьківських відносин. Батьківський вплив — тривкий процес, що має високий ступінь впливу на дитячу свідомість та її структуру цінностей, які грають значну роль у подальшому життєвому

розвитку. Окрім усвідомленої виховної роботи з дитиною має значення внутрішній сімейний стан, у якого є пріоритет над усіма іншими впливами.

Перше враження зустрічі також може грати важливу роль у подальшому розвитку пари. Саме соціологічне опитування показало, що перше враження від зустрічі може задати напрямок розвитку стосунків (щасливі чи ні). На успіх пари від самого початку впливає ставлення партнерів до стосунків між чоловіком і жінкою, серйозність їхніх намірів. Пари, які керувалися раціональними міркуваннями під час вибору один одного, відчують себе менш щасливими. Для щасливого шлюбу перевагу слід надати почуттям та визначенню спільних цінностей. Основним фактором сімейного щастя українців є підготовленість до життя у подружжі.

Якщо в інших сферах люди також задоволені тим, як все складається – ці люди більш щасливі. Фундаментом щасливого шлюбу можна зазначити такі характерні якості, коли є: кохання, взаєморозуміння, прийняття іншого таким, який він є, боротьба зі своїм егом та взаємне вдосконалення особистих якостей. Шлях до нещасливого сімейного життя лежить через обмани, нечесність з партнером, та нечесність із собою.

Батьки також відіграють важливу роль у стосунках, де підтвердилась гіпотеза про те, що чим більше батьки надають дітям свободи у вирішенні своїх питань (не втручаються в життя одружених дітей), тим більше шансів досягти взаєморозуміння та створити щасливу родину. Батьки кожної третьої з розлучених пар активно втручались у їхнє сімейне життя. [6].

Сімейні цінності відображають особливості часу і психологію людини, несуть відбиток умов життя і моральних принципів, які сформувалися в соціальному оточенні. Провідні цінності визначають спрямованість особистості людини і її активність, становлять основу її відносин до навколишнього світу, до інших людей і до себе. Основою сімейних цінностей є триєдність шлюбу, батьківства та спорідненості. До шлюбу відносяться

цінності, пов'язані зі шлюбом, відносинами між подружжям, різними статевими ролями в сім'ї. Батьківство характеризується цінністю дітей, багатодітністю чи малодітністю, вихованням і соціалізацією нащадків. Наявність родичів, взаємодія та взаємодопомога, розширена чи нуклеарна сім'я відносяться до цінностей спорідненості.

Ціннісні орієнтації молодого сім'ї виступають мотивом свідомої поведінки індивіда. На їх основі складаються соціокультурні типи ставлення громадян до процесів, що відбуваються в суспільстві.

Стосовно ціннісних орієнтацій сім'ї можна виділити:

- 1) де пріоритетний акцент приділяється в першу чергу цінностям сім'ї порівняно з особистими чи громадськими;
- 2) у яких сімейні цінності відходять на другий план порівняно з особистими;
- 3) відмінними ціннісними орієнтаціями у подружньої пари (один приділяє увагу сім'ї, інший — індивідуальним потребам);
- 4) з паритетним збігом цінностей сім'ї та особистості протягом певного часу;
- 5) з нестабільними ціннісними орієнтаціями — їх зміною з плином часу.

За Савіновим Л. І., родовим цінностям сім'ї характерні:

- складна система взаємовідносин чоловіка та жінки, найвищою цінністю яких є любов;
- дітонародження — цінність, завдяки якій проявлення набувають не тільки біологічні інстинкти, а й важливий спектр духовних та соціальних проявів;
- різноманітні цінності, що дозволяють членам сім'ї в складній сфері комунікацій мати можливість зануритися в світ людяності.

Взявши за основу характерні потреби особистості і порівнявши їх з життям сім'ї, можна виділити наступні цінності сучасної сім'ї:

- 1) пов'язані з самореалізацією: соціальне значення сім'ї, визнання кожного члена сім'ї найближчим оточенням, здобуття статусної ролі в суспільстві;
- 2) ті, що задовольняють потребу в любові і визнанні: прийняття кожного члена сім'ї в незалежності від переваг та недоліки, можливість відчувати себе коханим, потрібним і самому мати можливість проявляти почуття по відношенню до близьких людей;
- 3) задовольняючі фізіологічні потреби: сексуально-інтимні стосунки подружжя;
- 4) почуття стабільності та захищеності: сталість взаємовідносин в шлюбі, підтримка в економічному плані, психологічний захист, розрядка емоційного стану;
- 5) ті, що задовольняють потребу в спілкуванні і розширяють його коло: комунікація з дітьми, родичами, друзями, обмін духовними цінностями;
- 6) ті, що дають можливість задовольняти прагматичні потреби: спільне майнове розпорядження, підвищення бюджетного доходу, розрахунок на допомогу від дітей в майбутньому і т.д. [15].

Моделі дорослішання типів шлюбів змінюються. Якщо раніше існувала досить стереотипна і сувора послідовність подій в індивідуальних біографіях (отримання освіти, догляд з батьківського дому, початок кар'єри, одруження, створення сім'ї). Сьогодні можна спостерігати інші моделі побудови життєвого шляху. Серед чинників, що зумовлюють зміни у шлюбно-репродуктивній поведінці, зазначають перехід від дітоцентристської моделі сім'ї до сім'ї, орієнтованої на індивідуалізм подружжів з, переважно, однією дитиною; перехід від превентивної контрацепції, що попереджає ранню появу дітей, до усвідомленого планування народження кожної дитини. [12]

Але кожній країні притаманна її особиста модель. Таким чином, самотній спосіб життя серед молоді стає більш поширеним, що може свідчити про індивідуалізацію життя. Такий спосіб життя в дошлюбний період може посилювати певні індивідуальні риси характеру, які не сприяють проживання в групі (егоїзм, замкнутість, нетерпимість і т. д.). У зв'язку з цим логічно припустити, що майбутня адаптація до життя в шлюбі буде складнішою, зажадає набагато більше зусиль для налагодження відносин в парі і взаєморозуміння між чоловіком і жінкою. Не можна не зазначити, що сучасний характер відносин - це відносини партнерства, рівності, поваги кожного-кожним. [12].

Індивідуалістський спосіб життя приводить до того, що багатьма індивідами сім'я розглядається як об'єкт для задоволення егоцентристських потреб, де потреби іншої людини відходять на друге, або ніяке місце. Узи партнерства сприймаються як речі, які слід споживати, а не виробляти та віддавати. Таким прикладом може слугувати більш часта відмова від народження дітей, свідома бездітність на користь задоволення власних потреб, перевазі особистих інтересів над сімейним, яка починає панувати в нашому суспільстві.

Індивідуалізм можна назвати ворогом сім'ї і людських взаємин, руйнівником сімей, тому що він призводить до роз'єднання. По суті, індивідуалізм протиставляє ідеї в практиці придушення особистості та руйнує інститут сім'ї, особливо якщо це придушення проводиться суспільством або державою. Але часто зустрічається твердження, що свої кращі риси індивідуалізм виявляє тільки в морально та економічно розвиненому суспільстві.

У сучасному суспільстві, вельми недосконалому, індивідуалізм нерідко супроводжується егоїзмом, тобто егоцентричною поведінкою, яке цілком визначається думками тільки про власну вигоду, перевагою своїх інтересів інтересам інших (навіть близьких) людей. Поширення фактичних цивільних

шлюбів, в яких люди не беруть на себе правову відповідальність за свої відносини, - один з доказів. [13].

В ході дослідження Тихомирової В. В. у 2010 році було виявлено спектр цінностей, яким молоде подружжя віддають перевагу. Це, перш за все, базові цінності, які відносяться до всіх професійних, освітніх та вікових груп незалежно від місця проживання. Перше місце займає виховання дітей (76% опитаних), на другому - здоров'я (66%) і третє місце за ступенем значущості займає матеріальне благополуччя (61,6%). Ці три види цінностей займають провідні місця у всіх професійних групах. На четверте місце в шкалі цінностей респонденти поставили любов (56,8%). Спільний сімейний відпочинок знаходиться на п'ятому місці (34,7%), мати цікаву роботу бажають 33,4% опитаних. Далі молоді люди віддають перевагу освіті. Повага оточуючих (сусідів, колег по роботі, повагу в родині, повагу друзів) відзначили 32,3% респондентів. Прагнення до успіху виділяє для себе в якості цінності кожна четверта молода сім'я. До незалежності прагне практично кожна четверта сім'я (22,1%). Власну кар'єру хочуть зробити 22,1% респондентів. На 12 місці стоїть прагнення до знань (15%), далі йдуть творчість (13,9%) і професіоналізм (13,2%). Кожна шоста сім'я зазначила підприємливість як ціннісну орієнтацію. На сімейний бізнес орієнтуються 6,6% молодих. І останнє місце в шкалі цінностей - релігія (2,4%) [28].

За результатами соціологічного дослідження «Молодь України-2015», проведеного компанією GfK Ukraine90, визначаючи цілі та пріоритети у своєму житті, респонденти назвали передусім народження та виховання дітей, забезпечення їм освіти – 48%. Другу позицію займають пріоритети, пов'язані з роботою, пошуком та/або досягненням певних результатів у ній, – 44%. Заробляння/отримання достатньої кількості грошей на третій позиції – 36%. Така трійка цілей та пріоритетів характерна для старших вікових категорій молоді (25–34 роки), тоді як для респондентів 20–24 років на першому місці

стоїть робота або улюблене заняття, а для респондентів 14–19 років – здобуття освіти для себе та робота або улюблене заняття. З віком знижується пріоритетність пошуку коханого (-ної), а також гарних друзів (що закономірно, адже з віком багато молодих людей досягає вказаних цілей) і підвищується пріоритетність цілей, пов'язаних з дітьми, зароблянням грошей та здоров'ям. Для жінок більш пріоритетними, ніж для чоловіків, є цілі, пов'язані з дітьми (такі цілі назвали 61% жінок проти 36% чоловіків) та здоров'ям (23% проти 16%) [22].

Втішає те, що цінність родини у свідомості сучасної молоді продовжує залишатися пріоритетною впродовж останніх років. Зокрема, дані соціологічного дослідження, проведеного Державним інститутом проблем сім'ї та молоді (2008) показують, що на шкалі загальнолюдських цінностей для переважної більшості молодих людей на першому місці стоїть “хороша сім'я” (88% респондентів). Серед інших найбільш важливих цінностей для молоді є: здоров'я (85%), діти (82%), матеріальне забезпечення (78%), кохання (72%). Названі цінності безпосередньо пов'язані з родиною, її життєдіяльністю, оскільки реалізувати їх можна передусім у сім'ї.

За допомогою морфологічного тесту життєвих цінностей Сопова В. Ф. і Карпушіной Л. В. у подружніх пар підкреслено домінування одного з видів термінальних цінностей (духовно-моральних і індивідуально-особистісних) в сімейній сфері. До духовно-моральних відносяться цінності саморозвитку, духовної задоволеності, креативності та активних соціальних контактів. До індивідуально-особистісних цінностей відносяться особисті досягнення і престиж, матеріальне благополуччя, а також збереження індивідуальності.

Цінність духовного задоволення реалізується ними як прагнення до взаєморозуміння з членами сім'ї, духовної близькості з ними. У шлюбі вони цінують благополуччя, взаємоповагу, прагнуть досягнення позитивного сімейного мікроклімату. Цінність творчості полягає для них в потребі внести

нововведення та різноманітність в плин життя своєї сім'ї (по-новому облаштувати квартиру, продумати сімейний відпочинок і т. д.). Однак, незважаючи на те що вони визнають важливість цієї цінності в ідеальній моделі сім'ї, її втілення в своєму повсякденному житті вважають недоцільним. Цінність активних соціальних контактів пов'язана з набуттям певної соціальної позиції кожним членом сім'ї і виконанням суворо визначених функцій. Подружжя вважають цінним участь обох батьків у соціалізації дітей в сім'ї, встановлення довірчих відносин з ними, вважаючи за краще при цьому словесні методи в якості основного методу виховання. Для досягнення авторитету і власного престижу пари, що складаються в офіційному шлюбі, прагнуть щоб побутова сімейного життя дозволяла підвищити власну значимість, отримати визнання від оточення і прояви зацікавленості в різних аспектах сімейного життя. Ці пари прагнуть реальних результатів та успіхів в сімейному житті, при зіткненні з труднощами мати здатність до їх подолання. Також для них важлива інформація про сімейне життя інших людей з метою порівняння вагомості досягнень своєї сім'ї та інших сімей. Іноді члени пари готові передати ініціативу іншому члену сім'ї. Цінність матеріальної стабільності реалізується в прагненні досягти матеріального достатку на високому рівні, відповідальне ставлення до матеріальних цінностей сім'ї та ведення спільного сімейного бюджету. Члени пари прагнуть влаштувати сімейне життя, зважаючи не тільки на індивідуальні погляди і переконання, а й на бажання інших членів сім'ї, що є умовою взаєморозуміння і встановлення взаємозалежності всередині сім'ї. У пар, що перебувають у цивільному шлюбі, виражене прагнення до закріплення своїх позицій в сім'ї, небажання змінювати себе і розвивати такі якості, які могли б сприяти зміцненню сім'ї. При цьому проявляється зацікавленість в інформації та оцінці своїх особистісних особливостей. Вони прагнуть до взаєморозуміння і створення сприятливого клімату всередині сім'ї. У шлюбі цінують психологічний комфорт, захищеність і стабільність. Виявляють ціннісне

ставлення до всякого роду змін в сімейному житті, творчості, нових вражень, визнають необхідність різноманітності в повсякденному житті, але реалізувати її самостійно не готові. Активні соціальні контакти в цивільному шлюбі прагнуть втілити за допомогою керівництва і домінування в родині, бажаючи при цьому, щоб кожен член сім'ї займав якусь соціальну ланку і мав певно визначений функціонал. Цінують власний престиж і авторитет у взаєминах в сім'ї, велике значення надають участі в прийнятті важливих для сім'ї рішень. Вони прагнуть, щоб сімейні досягнення були визнані не тільки всередині сім'ї, а й оточуючими, крім того, особисті та сімейні успіхи вважають значущими в рівній мірі. Виявляють прагнення до високого рівня життя і наявності матеріальних благ, наділяють особливою значущістю прийняття фінансових рішень і відповідальну позицію щодо матеріальних цінностей сім'ї. Прагнуть будувати своє життя, базуючись переважно на власних поглядах, бажаннях, переконаннях, намагаючись зберегти незалежність від членів своєї сім'ї.

Індивідуалізація і споживча орієнтація, плюралізація життєвих стилів, притаманна індустріально розвиненим країнам, починає поширюватися і в Україні, однак у нас економічна свобода межує з несвободою людини від економічних проблем на рівні турботи про виживання. Прагнення до задоволення матеріальних потреб створює передумови для становлення нової системи цінностей. При цьому в сім'ях матеріальні цінності отримують більш високий статус, ніж цінності батьківства, спорідненості [13].

Сьогодні в суспільстві переважає висока активність інформаційних процесів, що підпорядковує собі цінності та традиційні елементи культури. Через розповсюджений вплив і поширення масової культури, вони переживають значну трансформацію і втрачають свій авторитет і значимість. [25].

Стереотипне мислення щодо розподілу сімейних обов'язків досі лишається вкоріненим стереотипом, що жінка має виконувати всю роботу по дому та виховувати дітей. Проблема нерівномірного розподілу домашніх обов'язків є першою, побутовою ланкою гендерних стереотипів, що веде до подальшої гендерної нерівності в суспільстві. Цікаво помітити, що чоловіки, не бажають та не вважають за потрібним допомагати жінкам, а жінки, в свою чергу, були б не проти, розподілити домашні обов'язки порівно. Стереотипне мислення є вкоріненою проблемою українців, які сформовані життям та укорінились роками. [31].

Зміни сприйняття людьми соціальних проблем мають відбуватися зі змінами у законодавстві. Державна сімейна політика відповідна до Конституції та законів України. Так, зокрема, згідно із статтею 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою, а шлюб в Україні ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка.

Відповідно до частин першої та другої статті 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Частиною другою статті 1 Сімейного кодексу України визначено, що метою сімейних відносин є зміцнення сім'ї як соціального інституту і як союзу окремих осіб, утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї, побудова сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки [17]. Для того, щоб відбулися ці зміни, має бути вплив на сприйняття та спосіб життя сімей, відпрацювання стереотипів тощо.

Ознайомившись із теоретичним матеріалом, для подальшого дослідження, виділяю наступні критерії успішної сім'ї:

- Кожен з партнерів виріс у благополучній сім'ї
- Вміння конструктивно вирішувати кризи (Пошук взаємовигідного результату і задоволення інтересів обох сторін)
- Задоволеність матеріальним достатком сім'ї
- Суб'єктивне почуття благополуччя сім'ї
- Міцність шлюбу (емоційно- психологічний захист)

1- У нашому суспільстві не існує такого інституту, який вчить індивідів як правильно треба будувати майбутні стосунки. Цю модель індивід переймає в дитячому віці у батьків. Вплив батьків та оточення, в якому індивід виріс, грає важливу роль у подальшому формуванні успішної сім'ї, адже модель поведінки індивід переймає не усвідомлено від батьків, а це напряду впливає на подальший характер будовання відносин із майбутнім партнером.

2- Як свідчать дослідження, наявність криз та конфліктів не говорить про те, що сім'я є неблагополучною та така сім'я призведе до розлучення та розпаду сім'ї. Пошук взаємовигідного результату і задоволення інтересів обох сторін, вміння адаптуватися, прислухатися та конструктивно виходити із кризових ситуацій буде говорити про майбутнє існування та розвиток сім'ї. Такий стиль «співробітництва» спонукає кожну людину до відкритого обговорення особистих інтересів.

3- Матеріальний достаток - одна із найголовніших проблем у шлюбно-сімейних відносин. Економічна підтримка неповнолітніх, створення можливості зайнятості членів суспільства через сімейну економічну діяльність, має важливу роль в успішності сімей. Хто заробляє, як, скільки, та чи інший партнер задоволений, чи існує фінансова залежність та тиск на партнера, всі ці фактори напряду залежать від того, чи можна назвати таку сім'ю успішною, чи ні.

4- Всі прагнуть до гармонійного існування, до задоволення особистих потреб щастя та кохання. Відчуття позитивного балансу життя, має наслідок задоволеність сімейним життям.

5- Емоційна підтримка одних членів сім'ї іншим, зміцнення дружніх основ шлюбного союзу, впливає на загальний емоційний стан індивіда та сім'ї, а отже впливає і на інші важливі функції. У спілкуванні між членами сім'ї досягається емоційне задоволення; кожна людина має право розраховувати на взаєморозуміння, почуття любові і тепла близьких йому людей. Відсутність такого роду позитивних емоцій в дитячі роки не може бути повною мірою заповнена в зрілому віці;

За цими основними критеріями можна робити подальше дослідження.

Висновок

Формування ціннісних орієнтацій молоді сім'ї є складовою частиною процесу її соціалізації в сучасному суспільстві. Від того, які позиції відображає молоде покоління, залежить соціальний розвиток усього соціума. Ціннісні орієнтації — система фіксованих бачень індивіда, яка характеризується вибіркоким ставленням людини до цінностей. Ціннісні орієнтації усвідомлені, стійкі, мають різний ступінь вмотивованості до дії. Вони визначають характер відносин особистості з навколишньою дійсністю. Крім регулюючої ролі ціннісні орієнтації виконують організуючу і направляючу роль. Ціннісні орієнтації проявляють себе в певній спрямованості свідомості і поведінки. На думку більшості авторів, ціннісні орієнтації являють собою цінності, які виступають у вигляді деяких кінцевих, ідеальних цілей, яких прагне індивід.

Тому, існує декілька факторів впливу на формування ціннісних орієнтацій. На початковому етапі перед людиною постає декілька зразків норм поведінки: загальноприйняті соціальні норми і сімейні правила, форми поведінки на базі мистецтвознавства, принципів моралі та інше. На наступному етапі виникає

необхідність пошуку самостійної траєкторії розвитку та формування своєї ціннісної системи.

Як показали численні дослідження, людські почуття формуються під впливом соціальних норм і правил [23]. Зв'язок з родичами, сімейне благополуччя представляє велику цінність і займає значну частину в ціннісних орієнтаціях молоді. Офіційний шлюб не втратив свого значення для молоді, і все також є одним з обов'язкових умов для створення сім'ї.

Результати досліджень демонструють наявність в більшій мірі подібності, аніж відмінностей у важливості цінностей для подружніх пар, які перебувають в офіційному шлюбі, і пар, що складаються в цивільному шлюбі. Для тих і інших найбільш значущими є такі цінності, як матеріально забезпечене життя, любов, здоров'я і менше значення відводиться наявності хороших, вірних друзів, творчості, краси природи і мистецтва. Однак якщо у офіційно зареєстрованих пар високий ранг займає щасливе сімейне життя, то у пар, що складаються в цивільному шлюбі, високий ранг має цікава робота, впевненість в собі, незалежність вчинків, але щасливе сімейне життя входить в число найменш значущих для них цінностей. Ціннісні орієнтації щодо сім'ї найбільш доступними виступають любов та щасливе сімейне життя. Також, основні цінності, такі як любов, підтримка, взаєморозуміння, емоційна прив'язаність, все ще займають свої ключові позиції при створенні нової сім'ї.

Таким чином, за роки соціально-економічної кризи сучасної України трансформувалися ціннісні орієнтації суспільства, сім'ї та індивідів. Цінностей, пов'язаних з матеріальним благополуччям, віддається більша перевага, ніж духовним, пов'язаних з вихованням дітей. У зв'язку з цим зазнає суттєвих змін виховна функція сім'ї, пов'язана з трансляцією суспільних цінностей [10].

Розділ 3. Ціннісні орієнтації молодих успішних сімей стосовно шлюбно-сімейних відносин

3.1 Ціннісні орієнтації в концепції Бурової С.Н

Сімейні цінності відображають особливості часу і психологію людини, несуть відбиток умов життя і моральних принципів, які сформувалися в соціальному оточенні. Провідні цінності визначають спрямованість особистості людини і її активність, становлять основу її відносин до навколишнього світу, до інших людей і до себе. Для інтегральної оцінки успішності шлюбно-сімейних відносин необхідно, як пише Бурова С.Н. з одного боку, успішне виконання сім'єю соціальних функцій (причому з урахуванням допомоги держави), а з іншого - задоволеність членів сім'ї своїм життям. У дослідженні також була застосована емоційна сторона життя (афективна функція) яка забезпечує міцність сім'ї і її нормальне функціонування або сприяє нестійкості. Любов, симпатія, емпатія, інші позитивні почуття і емоції між членами сім'ї свідчать про прихильність індивідів до сім'ї, її згуртованості як групи. І навпаки, неприязнь, ворожість, інші негативні почуття і емоції говорять про відчуженість і незадоволеності, про роз'єднаність між членами сім'ї. Застосовано було також функцію соціалізації в сім'ї, яка відбувається під впливом різноманітних факторів: структури сім'ї, особистості батьків, сімейної атмосфери, умов життя, щоденних відносин між батьками і дітьми, цілеспрямованих впливів, в тому числі і застосування певних методів виховання, і т. д. Сім'я і родинне виховання / соціалізація обумовлюють розвиток особистості дитини, його якостей і нахилів, характеру і структури життєвих цінностей.

Суб'єктивна сторона успішності шлюбно-сімейних відносин передбачає їх суб'єктивну позитивну оцінку членами сім'ї. З такої точки зору успішними ці відносини можуть вважатися тоді, коли члени сім'ї задоволені життям в родині, відчувають щастя, радість, любов один до одного, інші позитивні

емоції. Безпосереднє спілкування, інтимність, спільна діяльність в ім'я досягнення загальної мети, емоційність, спільне проживання - це ті характеристики, які притаманні сім'ї як малої соціально-психологічної групі, яка живе за своїми правилами. [4]

В дослідженні були застосовані 2 критерія: об'єктивне і суб'єктивне

До об'єктивних причин благополуччя / неблагополуччя інституту сім'ї можна віднести: економічний рівень життя; забезпеченість житлом; рівень соціального захисту сім'ї і прав дитини; ідеологію держави в галузі сім'ї та шлюбу; умови соціалізації підростаючого покоління; характер законодавства в області шлюбу і сім'ї; престижність в країні інститутів шлюбу та сім'ї; негативні тенденції в соціумі, виражаються в зростанні алкоголізму, наркоманії, правопорушень і т. д .; індивідуалізацію життя як соціально-психологічну тенденцію.

До суб'єктивних причин відносяться: соціально-психологічні особливості подружжя, їх характери і темпераменти; рівень їх морального розвитку; розподіл домашніх обов'язків між членами сім'ї та участь подружжя у вихованні дітей; ціннісна структура особистості, в тому числі дитини і сім'ї; наявність або відсутність шкідливих звичок; особистісні установки в сфері шлюбу і сім'ї; рівень знань про шлюбно-сімейних відносинах; вміння і навички для життя в сім'ї; стан фізичного і психічного здоров'я; наявність загальної сімейної мети і мети у вихованні дітей.

Типологія благополуччя сімей:

Задоволеність сімейними відносинами - 10-бальна оціночна шкала. – існує відмінність між сім'ями, які зазначали суб'єктивну задоволеність відносинами вище 7 та їхнім невиконанням сімейних функцій.

Рівень доходів сім'ї - суб'єктивна оцінка купівельних можливостей. Більшість респондентів можна віднести до забезпечених сімей. Однак існує відмінність у віці, більш старше покоління є більш забезпеченим.

Рівень відповідальності членів сім'ї за її благополуччя - наявність особистісних якостей для сімейного співробітництва та комунікацій: альтруїзму / егоїзму. Та емоційно-психологічний клімат у сім'ї (почуття подружжя один до одного, батьків до дітей, дітей до батьків, характер відносин у сім'ї, наявність конфліктів, рівень довіри між подружжям, батьками і дітьми, орієнтація на розлучення). - вміння знаходити компроміс, чути один одного та задовольняти потреби один одного – запорука успіху відносин. Відповідальність за благополуччя, як показали результати дослідження залежить також від фінансової та емоційної сторони. Так наприклад, були респонденти, яких турбують фінансові труднощі, та вони виявились менш емоційно- стабільними, та більш схильними до конфліктів. Ціннісні орієнтації таких сімей направлені в основному на здобуття стабільності на роботі, купівлі квартири або «переїхати від батьків». Існує також відмінність між благополуччям сім'ї та рівнем освіти. Сім'ї, які мають вищу освіту, турбуються більше про емоційну складову сім'ї, її духовну функції.

Господарсько-побутова функція сім'ї - набір щоденних домашніх обов'язків (приготування їжі, миття посуду, прибирання житла, прання білизни і т. Д.).- на думку респондентів обов'язки повинні будуватись наступним чином: дві третини чоловіків вважають, що розподіл домашньої роботи повинен відбуватись на принципі рівності, і тільки третина хоче покласти ці обов'язки на жінок. У жінок теж третина згодна взяти виключно на себе господарчу функцію. Дві третини бажають рівноправності.

Цінності (цінність сім'ї, дитини, здоров'я, матеріального благополуччя, професійної діяльності, любові, дружби, соціальної справедливості і т. Д.).- результати досліджень демонструють, що для пар, які перебувають у шлюбі

найбільш значущими є такі цінності, як любов, здоров'я і менше значення відводиться наявності хороших, вірних друзів, творчості, краси природи і мистецтва.

Економічна функція сім'ї (джерела доходів, співвідношення зарплат чоловіка і дружини, купівельна можливість сім'ї). - ті респонденти, у яких є можливість робити заощадження, не є більш успішними в усіх інших сферах сімейного життя, та більш задоволеними сімейним побутом

За результатами дослідження було виявлено, що задоволеність шлюбно-сімейними відносинами є вищою в тих сім'ях, де існує теплий емоційно-психологічний клімат, є окреме житло, а рівень доходів дозволяє задовольняти базові потреби членів сім'ї. Виявлено, що існує багато критеріїв, які впливають на задоволеність шлюбом, одним із них є стаж сім'ї, який впливає на успішність/ неуспішність сімей. Також виявлено, в залежності від етапу життєвого циклу, змінюється бачення успішності сім'ї.

3.2. Молода успішна сім'я, ціннісні орієнтації, результати власного дослідження

Гіпотези:

1. Успіх сім'ї, залежить від її фінансової складової. (В уявленні самої молоді)
2. В розлучених сім'ях партнери наділяють один-одного негативними якостями, які транслюють на дітей.
3. Взаєморозуміння, як складник (основний) успіху у подружжя немає, коли різні цінності
4. Успіх сім'ї залежить від часу проведеного разом
5. Фактор різних цінностей призводить до розлучення сімей
6. Сім'ї з дітьми є більш схильними до розлучень
7. Стабільність відносин дорівнює задоволеність відносинами

Система цінностей впливає на розвиток суспільства, або його деструктивні результати. Світосприйняття людей, як відображення ціннісних орієнтирів, закладається в основі дій та мислення індивідів, традиційних та культурних норм.

Упродовж останніх десятиліть сім'я як суспільний інститут переживає динамічні зміни. Ці зміни зумовлені високою загальною динамікою соціальних процесів, ціннісних орієнтацій, зміною уявлень щодо взаємин між чоловіками та жінками, між поколіннями, ролі жінки в сучасному суспільстві. Сім'я, як інститут збереження моралі, сприйняття захищеності та транслювання цінностей, регулює важливі міжособистісні, сексуальні стосунки, створює умови для повноцінного відтворення населення і соціалізації нового покоління, гарантує турботу та захист, соціальну підтримку та безпеку, визначає соціальний статус. Добре відомо, що шлюбні відновини регулюються двома типами норм– юридичними та культурними. На відміну від юридичних, культурні норми є “неписаними”. Вони регулюють

шлюб на основі моралі, традицій, звичаїв. Сучасні погляди на умови щасливого шлюбу певною мірою відбивають культурні норми шлюбу та цінності подружнього життя. [2].

Для результатів дослідження, мною були виділені критерії успішної сім'ї, на яких базувалось дослідження. Для більшості респондентів критерієм успішності сімейного благополуччя є взаєморозуміння, вміння слухати, чути коханого та взаємодопомога. Існує відмінність між ціннісними орієнтаціями чоловіків та жінок, з дітьми і без дітей, вік респондентів також впливає на ціннісні орієнтації. Абсолютно для всіх респондентів особиста сім'я, сімейне щастя є дуже важливими. Чим старший вік респондентів, тим більш чіткіше вони можуть охарактеризувати цінності, які притаманні для них особисто та для їхнього подружнього життя. Також, чим старший вік респондента, (26-35) тим більш цінним для них є цінність мати дітей та цінність сімейного щастя. Для молодших респондентів (18-25) важливим є самореалізація та кар'єра.

Результати досліджень демонструють, що для пар, які перебувають у шлюбі найбільш значущими є такі цінності, як любов, здоров'я і менше значення відводиться наявності хороших, вірних друзів, творчості, краси природи і мистецтва. Однак якщо у офіційно зареєстрованих пар високий ранг займає щасливе сімейне життя, то у розлучених сімей, - високий ранг має цікава робота, піклування про дітей (при наявності дітей), впевненість в собі, незалежність вчинків.

У кожній сім'ї можуть траплятися певні непорозуміння чи конфлікти, подолати їх можна тільки шляхом спільних прагнень членів сім'ї до взаєморозуміння, терпимості. Ті сім'ї, які прийшли до висновку, що вони не можуть існувати та жити разом, та у результаті розвелись, - зазначають, що цінності у партерів були різними в період шлюбу. Різні погляди, бажання, непорозуміння призвели до розпаду сім'ї. «Не знаю, чому я взагалі вийшла за нього, він повна протилежність мені, наші цінності вкрай різні», - зазначила

респондентка. Такі сім'ї після розлучення не можуть назвати себе успішною, виявляють високий рівень незадоволеності в житті. Сім'ї, з дітьми та без, зазначали, що ціннісні орієнтації обох «в одному руслі», або однакові у партнерів. Чоловіки більш налаштовані на працю, та для них більш важливим є кар'єра, тоді як для жінок- сімейне благополуччя. Також, щодо матеріального забезпечення родини, то переважна більшість чоловіків має патріархальні установки. Таким чином, гіпотеза «Взаєморозуміння немає, коли різні цінності», та «Фактор різних цінностей призводить до розлучення сімей» підтвердились.

Існують сім'ї, в яких була висока конфліктність певний період, але вони подолали її, завдяки вмінню раціонально дивитись на ситуацію, респонденти зазначають, що основа їх шлюбу є і були почуття, до народження дитини чи після. Саме «Високий рівень почуттів, теплі стосунки, взаємоповага та довіра призводить до щасливих стосунків».

Дійсно існує психологічний зв'язок між сім'ями, які вирости в благополучних сім'ях, або ні. Ті сім'ї, які вирости у повній сім'ї та які говорять у позитивному аспекті про батьків,- схильні до більш стабільного сімейного життя, але таких респондентів було 6. Інші респонденти вирости або у неповних сім'ях, або тільки у негативних аспектах говорили про сім'ю, говорячи «Сподіваюсь, я нічого не перейняла від батьків, ні їх цінності, ні погляди». Були й такі, які відмовились говорити про батьків, «Довго розказувати, і взагалі нічого хорошого» .

Гіпотеза «Успіх сім'ї в першу чергу залежить від її фінансової складової» не підтвердилась. Більшість сімей зазначало, що «гроші- це важливо», або «без них нікуди», але не зазначали, що успіх сім'ї залежить від фінансової складової, фінанси не на першому місці. Але від матеріального становища також залежить стан сім'ї в інших аспектах. Більшість респондентів обрали варіант «Коштів вистачає на все необхідне, але нам не до заощаджень» та

«Коштів вистачає на все необхідне, робимо заощадження». Ті респонденти, у яких є можливість робити заощадження, не є більш успішними в усіх інших сферах сімейного життя, та більш задоволеними сімейним побутом. Були респонденти, яких дуже турбують фінансові труднощі, та вони виявились менш емоційно- стабільними, та більш схильними до конфліктів. Ціннісні орієнтації таких сімей направлені в основному на здобуття стабільності на роботі, купівлі квартири або «переїхати від батьків».

Існує також відмінність між благополуччям сім'ї та рівнем освіти. Сім'ї, які мають вищу освіту, турбуються більше про емоційну складову сім'ї, її духовну функції. Були і такі респонденти, які не були готові вступати до шлюбу і тривалість існування їх відносин протривало недовго після за реєстрування шлюбу. Для дівчат 18-25 років більш важливим є зареєстровані стосунки, ніж для чоловіків. Дослідження також показало, що більш молоде покоління, (18-25 років) мають недостатній рівень соціально-психологічної готовності до створення сім'ї.

Гіпотеза «Сім'ї з дітьми є більш схильними до розлучень» також не підтвердилась. Однак, не тільки наявність дітей впливає на стабільність та задоволеність шлюбом, а й кількість дітей. У респондентів, де кількість дітей перевищує двох,- схильність до розлучення не виявлено. У таких багатодітних сімей ціннісні орієнтації направлені на взаємопідтримку один – одного, допомогу, та сумісність сім'ї. У таких сімей особистісні ціннісні орієнтації направлені на сім'ю, йде сприйняття себе і сім'ї як одного цілого. В таких сім'ях висока емоційно- психологічна підтримка, та високий рівень захищеності. Благополуччя сім'ї вони визначають на 8 із 10, та вважать себе щасливою та успішною сім'єю. Такі сім'ї задовольняють потреби в симпатії, визнанні, повазі, проявляють емоційну підтримку та психологічний захист. Також характерним для них є: ефективне спілкування, проявлений високий рівень емоційної зв'язаності та чітке визначення функціональних ролей. У таких сім'ях матеріальний достаток менше, та вони говорять «Хотілось би

більше», такі сім'ї обирали варіант матеріального стану - «Коштів вистачає і на продукти харчування, і на одяг, однак покупка речей довготривалого використання (телевізора, холодильника тощо) викликає деякі складнощі». Такі сім'ї можна назвати успішними.

Гіпотеза «В розлучених сім'ях партнери наділяють один-одного негативними якостями, які транслюють на дітей.» не підтвердилась. Діти в таких сім'ях в основному живуть з матерями, батька бачать по-вихідним, або коли є час у нього. Матері, в таких сім'ях зазначають, що важливо для них, щоб дитина перейняла позитивні якості від батька, та була впевнена, що її батьки люблять її/його, і завжди поруч. Таке виховання позитивно сприяє на дітей, та пом'якшує їх бачення розпаду сім'ї. Цікавим фактом є те, що в розлучених сім'ях, де партнер говорив негативні речі про батьків, і який виріс в неблагополучній родині, в майбутньому, своїй дитині намагається накласти лише позитивні якості чоловіка/дружини.

Не всі сім'ї вміють вирішувати конфлікти, щоб задовільнити дві сторони та прийти до компромісу. Вміння адаптуватися до партнера, прислухатись та чути один- одного, як показують результати, приходить із роками спільного життя. З психологічного погляду стабільність ще не означає успішність шлюбу і сім'ї. Стабільний шлюб і сім'я дають суб'єктивне задоволення людині, створюють умови для особистого щастя, особистісного розвитку кожного з їх членів. Багато в чому стабільність шлюбу і сім'ї залежить від таких чинників, як вік одружених, термін знайомства, який передує шлюбу, соціальний статус подружжя.

Більшість респондентів погодились із твердженням, що «Стабільність відносин дорівнює задоволеність відносинами», тому ця гіпотеза підтвердилась. Для більшості респондентів стабільність відносин автоматично означає задоволеність ними, і респонденти не розмежовують ці поняття. Стабільність розглядають як чинник, по якому вимірюють кількість сварок, і

від них впливає критерій задоволеності або незадоволеності. Респонденти також зазначали, що стабільність залежить від тривалості відносин. Сім'ї, які більш ніж 5 років разом, зазначали «Чим більше ми разом, тим менше сваримось», або «Рік після реєстрації шлюбу був дуже напружений, але більше таких конфліктів немає».

Для сімей з дітьми важливою цінністю є час проведений разом та сімейний відпочинок. Партнери, які не мають дітей, навпаки, цінують час проведений без партнера, та для них важливо, щоб кожен займався своєю справою та мав час на себе. Чоловіки налаштовані на рівність у сфері сімейного дозвілля. Тобто, як проводити свій вільний час (разом чи окремо) вони впевнені, що повинні вирішувати самі. Також чоловіки стверджують, що обмеження права на окремий відпочинок не повинно відбуватись ані щодо дружини, ані щодо чоловіка. Тільки 2 респондента заявили, що жінка повинна сидіти вдома та чекати на чоловіка, поки той відпочиває десь з друзями. Але більшість респондентів зазначили, що головне- вміння домовлятись та шукати компроміс. «Кожний четвер я з чоловіком не проводимо час разом, це день особистий, для себе, так говорячи, я люблю проводити час с подругами за кавою, а чоловік п'є пиво з хлопцями, дивиться футбол, чи ще щось, нас це влаштовує, адже я не можу постійно бути прив'язана лише до нього, в мене є і своє життя» (сміється). Однозначно всі респонденти погодились, що для того, щоб мати успішні шлюбно-сімейні відносини треба проводити достатньо часу разом. Отже, гіпотеза «Успіх сім'ї залежить від часу проведеного разом» підтвердилась. Але, скільки цього часу має бути в тиждень та в місяць, має визначати сама сім'я. Для когось достатньо декілька вечорів на тиждень, хтось увесь свій вільний час проводить із партнером, та їм цього не достатньо, існують пари для кого вельми необхідний час проведений без партнера, головне,- щоб обох партнерів це влаштовувало,- зазначають респонденти.

Щодо господарчо-побутової сфери відносини, на думку респондентів повинні будуватись наступним чином: дві третини чоловіків вважають, що розподіл

домашньої роботи повинен відбуватись на принципі рівності, і тільки третина хоче покласти ці обов'язки на жінок. У жінок теж третина згодна взяти виключно на себе господарчу функцію. Дві третини бажають рівноправності.

Щодо виховання дітей, то чоловіки не наважуються взяти виключно на себе цю функцію. Вони вважають, що дітьми повинні опікуватись або жінки, або жінки разом з чоловіками. Натомість, жінки також відзначали, що були б не проти, якщо чоловік проводив більше часу з дітьми та займався з ними виховними ролями. Стереотипи щодо розподілу господарчо-побутовій сфері та виховання дітей досі існують у молодій сім'ї. Існують респонденти, які вважають, що «Жінка- не лише куховарка, а чоловік – не тільки годувальник, було б непогано, якби така думка стала «старомодною» в нашому суспільстві» зазначає респондентка.

Отже, лише невелику кількість сімей можна назвати успішною. Це сім'ї (від 30 до 35 років), переважно з дітьми, з наявністю вищої освіти, та сім'ї, які переважно задоволені своїм матеріальним становищем, але не мають можливість заощаджувати, відчувають себе щасливими та успішними у сім'ї. Лише 3 респондентів із 18 можна віднести до успішних сімей. В інших респондентах існує дисбаланс та невідповідність критеріям, які були описані вище. Для всіх сімей цінним є почуття до партнерів, сімейне щастя та підтримка. Однак, для сімей, які не підходять до визначених критерій успішності, відмінним є такі цінності, як: самореалізація, друзі, особистий час, проведений без партнера, а для успішних партнерів, характерним є такі ціннісні орієнтації щодо сім'ї: взаємодопомога, мудрість, терплячість та розуміння.

Список використаних джерел:

1. Алешина Ю.Б. Удовлетворенность браком и межличностное восприятие в супружеских парах с различным стажем совместной жизни : автореф. дисс. ... канд. психол. наук / Ю.Б. Алешина. – М., 1985.
2. Балакірєва О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві // Український соціум – 2002. - №1
3. Бубнова С. С. Ценностные ориентации личности как многомерная нелинейная система. / С. С. Бубнова // Психологический журнал. 1999. № 5. С.38.
4. Бурова, С. Н Благополучие семьи как предмет социологического исследования (методологические основы изучения) – 2015.
5. Бурова, С. Н. Современная семья: крах или другая жизнь? Социология : научно-теоретический журнал / Белорусский государственный университет . - Минск : БГУ 2015. - № 2. - С. 4-
6. Всеукраїнське опитування українців «Фактори сімейного щастя» , - 2015,- <http://www.bukovynski.com/vseukrayinske-opituvannya-ukrayintsiv/>
7. Гаврилюк В. В. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации / В. В. Гаврилюк, Н. А. Трикоз // Социологические исследования. – 2002. – № 1
8. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. – К.: Заповіт. — 2016. — С. 30-38
9. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности. / Е. И. Головаха // Психология личности в трудах отечественных психологов. СПб.: Пи-тер, - 2000. - С.256. - (Серия «Хрестоматия по психологии»)

10. Горленко В. П., Семейведение. Типология семей : практ. рук-во / В. П. Горленко; М-во образования РБ, Гомельский гос. ун-т им. Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2013. – С. 26
11. Гурко Т.А. Теоретические подходы к изучению семьи: [монография] [Электронное издание] / Т. А. Гурко; Институт социологии РАН. – Электрон. текст. дан. (объём 1,2 Мб). 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Институт социологии РАН, 2016. – 210 с.
12. Закон Украины от 05.02.1993 № 2998-ХІІ «Кодекс о браке и семье Украины»
13. Иванова И. В., Дударева Т. В. Семейные ценности в официальном и гражданском браке [Электронный ресурс] // Психологические исследования: электрон. науч. журн. 2009. N 2(4). - Режим доступа: <http://psystudy.ru/index.php/num/2009n2-4/29-ivanova4.html>
14. Кант И., «Критика чистого разума» - М., 1994
15. Кац М., «Ценностные ориентации транснациональной семьи» - 2012 / Lviv Polytechnic National University Institutional Repository / [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://ena.lp.edu.ua>
16. Кижаяева Е. Удовлетворенность браком и структурно-функциональные характеристики семьи / Е. Кижаяева, А.Г. Лидерс // Семья как психологическая система. – Москва; Обнинск, 2004.
17. Конституція України
18. Кузьменко Т. М., «Соціологія» - К., 2010. - С. 177
19. Лапин Н. И. О многом и едином в российской трансформации / Н. И. Лапин // Общественные науки и современность. - 2002. - № 2. - С. 106-109.
20. Леонтьев Д. А. Внутренний мир личности. / Д. А. Леонтьев / Психология личности в трудах отечественных психологов. СПб.: Питер, - 2000. - С. 373-375.
21. Мацковский М.С. Социология семьи. Проблемы, теории, методологии и методики / М.С. Мацковский [под ред. Г.С. Батыгина]. – М. : Наука, 1989

22. Національно-патріотичне виховання – державний пріоритет національної безпеки. Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2014 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [редкол.: Жданов І. О., гол. ред. колег., Беляєва І. І., Митрофанський С. В. та ін.]. – К., 2015. — С. 81
23. Палкін В. А. Криза української родини – кроки до зникнення сім'ї чи її модернізації?,- 2015 [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3861
24. Ручка А. та Наумов М. «Цінності і типи ціннісної ідентифікації в сучасному соціумі», 2014 С. 285 - <https://i-soc.com.ua/assets/files/book/arseenko/soc-mon-2013.pdf>
25. Сафронова О. В., «Семья в системе ценностных ориентаций современной российской молодежи», - 2014. - № 9. - С. 290-294
26. Сисенко В. А. «Психодіагностика подружніх взаємин», - 2003. № 1.
27. Смелзер Н., «Соціологія» - М., 1994. - С. 389-426.
28. Тихомирова В. В., Социологические исследования, - № 2, - Февраль 2010, - С. 118-124.
29. Трофимова Ю.В. Динамика ценностно-смысловых составляющих образа мира супругов в процессе становления семейных отношений : автореф. дисс. ... канд. психол. наук / Ю.В. Трофимова. – Барнаул, 2002.
30. Харчев. А. Г. Исследования семьи: на пороге нового этапа // социологи. исследование. 1986. № 3. С. 27.
31. Чи згодні українці змінити стереотипи, розділивши порівну домашні обов'язки та догляд за дітьми, 2016
<https://www.youtube.com/watch?v=wdO7cf0zBFs>
32. Ядов В. А., Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности: Диспозиционная концепция. 2-е расширенное изд. — М. : ЦСПиМ, 2013. — С. 67

33. U.S. Department of Health and Human Services RESEARCH ON
SUCCESSFUL FAMILIES MARIA KRYSAN, KRISTIN A. MOORE AND
NICHOLAS ZILL CHILD TRENDS

Додатки

Додаток 1

Гайд

Тема нашого дослідження – ціннісні орієнтації молоді, успішної української сім'ї. Тобто визначення цінностей успіху родини, які притаманні вам та їх обґрунтування. Ми розуміємо, що ця тема - надзвичайно чутлива та особиста. Тим не менш, визначення цінностей та їх притримання є невід'ємною частиною нашого життя. Тож, на нашу думку, вони теж потребують обговорення та дослідження. Тому ми будемо дуже вдячні за щирі та якнайповніші відповіді на питання.

<p>Ваш вік</p> <p>Який у Вас рівень освіти? (Неповна середня, середня, студент, вища, маю науковий ступінь)</p> <p>Оцініть, будь ласка, матеріальний стан Вашої родини загалом за останні декілька місяців:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Коштів вистачає лише на продукти харчування2. Коштів вистачає і на продукти харчування, і на одяг, однак покупка речей довготривалого використання (телевізора, холодильника тощо) викликає деякі складнощі3. Коштів вистачає на все необхідне, але нам не до заощаджень	
---	--

<p>4. Коштів вистачає на все необхідне, робимо заощадження</p> <p>5. Живемо у повному достатку</p> <p>6. Важко сказати</p> <p>Як Ви гадаєте, що є цінним для шлюбних партнерів?</p> <p>На підставі яких ознак, чинників можна визначити, що Ваша сім'я є успішною чи не успішною?</p>	
<p>Блок 1: Визначення цінностей сімей</p>	
<p>1) Що таке цінності для вас? Які цінності важливі для Вас особисто?</p> <p>2) Чи вважаєте ви запотрібним проговорювати цінності із партнером? Чи потрібно їх прописувати, чи це необов'язково?</p> <p>3) Яку цінність ви можете виділити як найголовнішу у вашій сім'ї? (або 3и) Чи погодиться ваш партнер із вашою думкою?</p>	<p>З'ясувати, які особистісні та сімейні цінності є важливими для молодої сім'ї</p> <p>Дізнатися, чи існує зв'язок між ними, чи наскільки вони різняться.</p> <p>Прослідкувати відмінність у цінностях при різних обставин.</p> <p>З'ясувати зв'язок між цінностями</p>

<p>4) Чого найбільше Ви хотіли б досягти в житті?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сімейного щастя • Стати кваліфікованим спеціалістом • Мати можливість реалізувати свій талант і здібності • Зробити кар'єру • Бути вільним і незалежним у своїх рішеннях та вчинках • Багатства • Принести користь своїй країні • Спокою та можливості ні в що не втручатися • Влади • Слави • Важко відповісти • Нічого • Інше <p>5) На Вашу думку, за яких обставин можуть змінюватись цінності?</p> <p>6) На Вашу думку, які умови необхідні для щасливого сімейного життя?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Матеріальний добробут 	
--	--

- Спільні цінності
- Діти
- Взаємне кохання
- Взаєморозуміння між

подружжям

- Окрема квартира (будинок)
- Цікаве дозвілля
- Цікава робота
- Важко відповісти

Для тих, хто має дітей:

1) Які види взаємодії їх з дітьми?

Чи задоволені шлюбні партнери
таким станом справ?

2) Що робить в цей час партнер?

3) Які цінності (щодо шлюбу та
сім'ї та взагалі) Ви формуєте у
Ваших дітей?

Для розлучених:

4) Як розлучення вплинуло на
вас?

<p>5) Чи змінилися ваші цінності після розлучення?</p> <p>6) В яких стосунках ви зараз із колишнім/нею?</p>	
<p>Блок 2: Визначення ціннісних орієнтацій щодо сім'ї</p>	
<p>1) Які цінності Ви можете зазначити, які притаманні родині, в якій Ви народилися?</p> <p>2) Які цінності ви перейняли від батьків? Щоб хотіли ще додати?</p> <p>3) Наскільки різняться ваші погляди з батьками? Наскільки вони подібні? Загалом, якщо різняться, то в чому ця різниця є найбільш помітна?</p> <p>4) Чи цінуєте ви особистий простір та час проведений без партнера? Наскільки для вас це важливо (Якщо так, то чому?) від 1 до 10, де 1 зовсім неважливо, а 10- дуже важливо.</p>	<p>З'ясувати, які ціннісні орієнтації притаманні молодій сім'ї</p> <p>З'ясувати зв'язок між цінностями, які існують, та які були перейняті від батьків.</p> <p>Дізнатися, як оточення впливає на вибір цінностей, які супроводжує молода сім'я.</p> <p>Побачити чи існує зв'язок із стереотипним мисленням у сучасних сім'ях</p>

- 5) Які ціннісні орієнтації притаманні сім'ї у Вашому оточенні? (друзі, близькі)
- 6) Як Ви гадаєте, хто має виконувати роботу по дому?
- 7) Як Ви гадаєте, хто має виховувати дітей? Чому?
- 8) Чи згодні Ви із твердженням «Стабільність відносин дорівнює задоволеність відносинами»? Чи є різниця для Вас у цих поняттях, (якщо є, в чому)?

Для розлучених:

- 9) З ким живе дитина/діти? Як часто дитина бачиться із батьком/мати та в яких вони стосунках?
- 10) Що Ви говорите дітям про їх батька/мати? Якими якостями Ви характеризуєте колишню/колишнього?

<p>Блок 3: Сприйняття успішності сім'ї</p>	
<p>1) На Вашу думку, яка сім'я є успішною? Та за якими критеріями ви визначаєте успіх сім'ї?</p> <p>2) Наскільки ви згодні із твердженням, що «Благополуччя сім'ї повністю залежить від її фінансової складової»?</p> <p>3) Як Ви думаєте, сім'я є успішною лише тоді, коли кар'єра чоловіка є престижною, а жінка домогосподиня? Чи погодиться з Вашою думкою партнер?</p> <p>4) Наскільки Ви можете віднести свою сім'ю до успішних сімей? Від 1 до 10, де 1- зовсім неуспішна, а 10- дуже успішна. (Чого, на Вашу думку, бракує Вашій сім'ї, щоб бути успішною сім'єю?</p> <p>5) Чи є якісь загальноприйняті стереотипи щодо успіху сім'ї, які здаються Вам застарілими? Чи є</p>	<p>З'ясувати, як сприймають респонденти поняття успіху сім'ї та чи відносять себе до успішних</p> <p>Чи розмежовуються поняття успіху/щастя та благополуччя родини.</p> <p>Чи існують стереотипи, які вважають застарілими або зайвими; якщо так, то які саме.</p>

<p>стереотипи, від яких, на Вашу думку, вже треба відмовитися? Від яких і чому?</p>	
---	--